

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проєкту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу
України щодо встановлення кримінальної відповідальності за
порушення умов застосування допоміжних репродуктивних технологій
(сурогатного материнства)

1. Обґрунтування необхідності прийняття проєкту Закону

Україна протягом останнього десятиліття залишається одним із лідерів європейського та світового ринку надання послуг у сфері допоміжних репродуктивних технологій, зокрема за методикою сурогатного материнства. Проте відсутність комплексного кримінально-правового регулювання створює системні загрози для національних інтересів, демографічної безпеки та захисту прав дітей і жінок, які перебувають у складних життєвих обставинах.

До основних проблем, які вимагають термінового законодавчого врегулювання, відносяться:

- відсутність імперативної заборони на застосування програм сурогатного материнства для іноземних громадян (у випадках, коли жоден із подружжя не має громадянства України). Це створює високі ризики порушення прав дитини, зокрема загрозу її нелегального транскордонного переміщення, та унеможливорює здійснення ефективного державного, адміністративного й дипломатичного контролю за безпекою та подальшою долею дитини з боку компетентних органів України;

- відсутність чітких законодавчих обмежень в частині застосування допоміжних репродуктивних технологій, дозволяє суб'єктам господарювання (приватним медичним закладам та посередницьким агентствам) використовувати репродуктивну функцію жінок з метою отримання неправомірної вигоди. Це призводить до укладення угод на завідомо кабальних умовах, приховування медичних і юридичних ризиків для сурогатних матерів та тінізації відповідного сектору медичних послуг.

Наразі правоохоронні органи змушені кваліфікувати подібні протиправні дії за загальною статтею 149 Кримінального кодексу України («Торгівля людьми»), що ускладнює доказування через відсутність спеціального складу правопорушення, орієнтованого саме на специфіку сфери допоміжних репродуктивних технологій.

Впровадження пропонованих законопроєктом змін є практично обґрунтованим кроком, який забезпечить принцип правової визначеності у сфері допоміжних репродуктивних технологій. Заміна загальної кваліфікації на спеціальну дозволить правоохоронним органам чітко фіксувати специфічні ознаки правопорушення, уникаючи розмитих формулювань під час досудового розслідування. Окрім спрощення процесу правосуддя, поява окремої кримінально-правової заборони матиме сильний превентивний ефект, що в свою чергу, стане чітким сигналом для недобросовісних суб'єктів ринку та закладе надійний фундамент для формування прозорої, безпечної та контрольованої державою системи репродуктивної медицини.

2. Цілі та завдання проєкту Закону

Проект Закону спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, запобігання злочинам, пов'язаним із торгівлею дітьми, та протидію експлуатації жінок шляхом криміналізації правопорушень у сфері застосування методів сурогатного материнства за участю іноземних громадян або осіб без громадянства.

3. Загальна характеристика і основні положення проєкту Закону

Законопроект передбачає внесення змін до Кримінального кодексу України шляхом доповнення його статтею 149¹, положеннями якої:

- встановлюється кримінальна відповідальність за організацію/проведення процедур допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства чи укладення відповідних договорів на користь іноземців чи осіб без громадянства (якщо жоден з подружжя не є громадянином України). За таке правопорушення передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (*частина перша статті*);

- за ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або з метою отримання неправомірної вигоди у великому розмірі, передбачається відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна (*частина друга статті*);

- за правопорушення, передбачені частинами першою або другою статті, вчинені організованою групою або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, встановлюється покарання у вигляді позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна (*частина третя статті*);

Примітка до статті надає чітке законодавче визначення процедури сурогатного материнства та закріплює поріг тяжких наслідків (шкода, що у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян).

Законопроект системно пов'язаний із проектом Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення психологічної безпеки та захисту учасників освітнього процесу від деструктивних інтернет-трендів, який є похідним від нього.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Основними нормативно-правовими актами в даній сфері правового регулювання є Конституція України, Кримінальний кодекс України, Сімейний кодекс України, Закони України «Основи законодавства України про охорону

здоров'я», «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні», інші нормативно-правові акти.

5. Фінансово-економічне обґрунтування проєкту Закону

Реалізація даного законопроєкту не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проєкту Закону

Прийняття Закону дозволить:

- встановити чіткий правовий механізм регулювання та контролю у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства для іноземців та осіб без громадянства;
- захистити права дітей та українських жінок від репродуктивної експлуатації;
- усунути прогалини у кримінальному законодавстві України та підвищити ефективність досудового розслідування;
- зміцнити міжнародний імідж України, як держави, що жорстко протидіє нелегальним комерційним схемам у сфері допоміжних репродуктивних технологій в Україні.

Народні депутати України

С.В. Кузьмініх та інші

